

89/171 140
Милош Кокић
Др. Ст. Мољевић

140
NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA REPUBLIKE SRPSKE

ZZ

V 2751

323.1(497.6)

100227823

COBISS ©

BAŃA LUKA

УЛОГА И ЗНАЧАЈ
ВРБАСКЕ БАНОВИНЕ

ПРЕДАВАЊЕ
одржано 30 јануара 1939

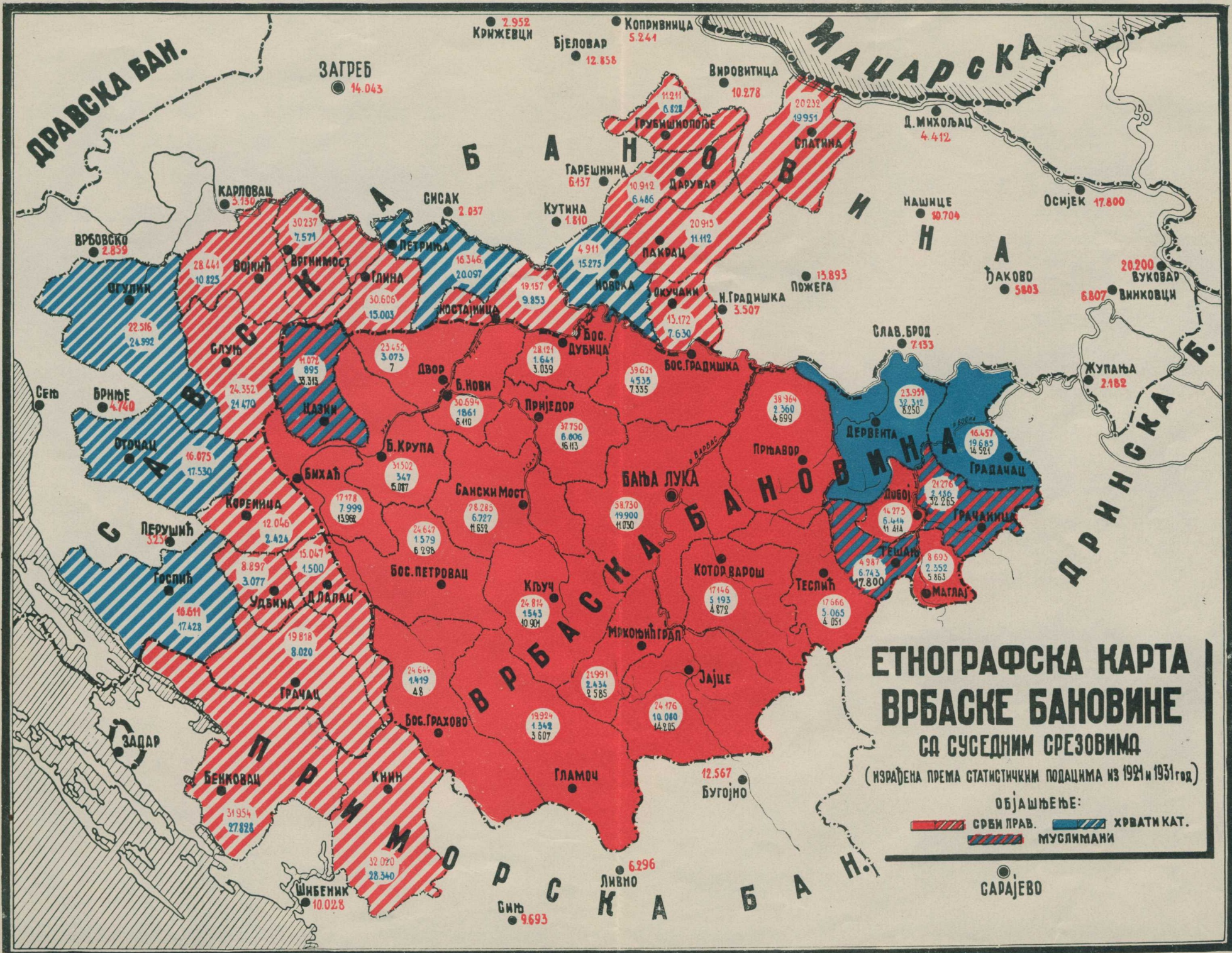
Штампарија Браћа Јакшић Бања Лука
1939

Србија је ушла у рат са Аустро-Угарском да реши српско питање. Још у почетку рата она га је проширила са српског на југословенско питање, и након четири године ратовања она га је и решила. Веровала је да је тиме решено и српско и хрватско питање, али није било тако. Хрвати су испоставили хрватско питање, које десет година потреса наш унутрашњи живот. Они траже да се то питање реши. Срби немају никаква разлога да се противе решењу тога питања. Само Срби не могу и неће дозволити, а ни Хрвати не треба да то траже, да се решењем хрватског питања створи српско питање. А оно би се неминовно створило, ако би се Срби на подручју које захвата Бос. Крајину, Банију, Кордун, Лику и Северну Далмацију, а који чине компактну целину од преко 1,200.000 душа, ставили у подређен положај било према Загребу или Сарајеву.

Срби на Бос. Крајини који су за слободу свога краја највише дали у свој прошлости, давној и недавној, имају да у томе питању заузму свој став и кажу своју одлучну реч.

Томе је намењено и предавање »Улога и значај Врбаске бановине«.

Прилог уз карту

I.

СРБИ И ХРВАТИ НА ПОЈАСУ УЗ ВРЕАСКУ БАНОВИНУ:

Срба на том непрекинутом подручју од Мацарске до Јадранског мора, у том 21 срезу, има за 132.978 душа више него Хрвата.

	Срба православних	Хрвата католика	
1. Слатина Подравска	20.232	19.951	} Савска бановина
2. Грубишно Поље	11.211	6.828	
3. Дарувар	10.912	6.483	
4. Пакрац	20.515	11.112	
5. Окучани	20.915	11.112	
6. Новска	4.911	15.275	
7. Хрв. Костајница	19.157	9.853	
8. Петриња	16.343	20.097	
9. Глина	30.603	15.003	
10. Вргин Мост	30.237	7.571	
11. Војнић	28.441	10.825	
12. Огулин	22.516	24.592	
13. Слуњ	24.352	21.470	
14. Оточац	16.075	17.530	
15. Кореница	12.046	2.424	
16. Доњи Лапац	15.047	1.500	
17. Госпић	16.611	17.428	
18. Удбина	8.897	3.077	
19. Грачац	19.818	8.020	
20. Книн	32.020	28.340	} Приморска бановина
21. Бенковац	31.954	27.828	
	<u>405.476</u>	<u>272.498</u>	

II.

СРБИ, ХРВАТИ И МУСЛИМАНИ У ВРЕАСКОЈ БАНОВИНИ:

Хрвати имају већину у дервентском и градачачком, муслимани у казинском, тешањском и грачаничком, а Срби православни у свих осталих двадесет срезова.

III.

Подаци на карти узети су по статистици од 1921 и 1931 г. осим за срезове добојски, теслићки, маглајски и тешањски, а ти су узети према 1937 години стога, што при попису 1931 тешањски срез није био образован, већ је настао тек 1936 г. из горњих трију срезова.

Улога и значај Врбаске бановине

ПОДРУЧЈЕ И ИСТОРИЈСКО - ПОЛИТИЧКЕ ГРАНИЦЕ

Некадањи »Доњи Краји« и »Јајачка бановина« чинили су већ у средњем веку једно засебно подручје, које је историјска основа данашње Врбаске бановине.

Већ у 16 веку под турском власти назива се то подручје Бос. Крајина. Само, граница му тада сеже на северу до реке Купе и града Сиска. Под Бос. Крајину је тада спадао и један део Славоније (Церник у Славонији). Она је део Босанског пашалука, коме је седиште од 1580 до 1639 Бања Лука, а границе од Дунава до Клиса и Сплита и од Оточца и Удбине до Косовске Ми тровице.

Те су се границе померале и сужавале према томе како је моћ отоманског царства опадала, да се најпосле сведу на оне што их је затекао и повукао Берлински конгрес и аустро-угарска окупација.

Како су и Турска и Аустрија били освајачи, ми би данас у својој слободној — ослобођеној — отаџбини требали да о тим границама говоримо само кас о некадањим вештачким преградама које су ударили ти освајачи, најпре једни па онда други, а у намери да нас што боље, сигурније и вештије поделе и раздвоје.

Али политичари, кад им устреба, лађају се свега, па није чудо што неки данас траже и »историјске границе«, да подупру своју тезу и оправдају своје захтеве, иако ни историчари, људи од науке, не могу да те границе поуздано повуку и утврде, бар за један дужи временски период. И они кажу да је тим подручјем које данас чини Врбаску бановину владала босанска властела, да су ту допирали и Маџари, па и нека хрватска властела и т. д. Али све у неком делу и у неком времену. Ништа стално, ништа одређено. Сигурно је само, да су овде најдуже владали Турци који су те историјске границе у многоме изменили и постављали своје према својој снази и својим потребама и циљевима.

Ја бих за Крајину и за Врбаску бановину рекао:

То је подручје на коме је, у источном делу, пре сто година, 1839 год. бјкнула Поп-Јовичина буна, а у осталим деловима, 1875, 1876 и 1877 Крајишки устанак. И док је Средња Босна спавала мртвим сном, а Хрватска расправљала своју нагодбу и свој државно-правни положај према Маџарској, дотле је Крајина пролевала крв за своју слободу и своје сједињење са Србијом, исто као што је на другој страни чинила Херцеговина.

То је подручје са кога је 20 августа 1876 г. седамдесет и седам војвода и поглавара народних, још за живе турске царевине, прогласило присаједињење са Кнежевином Србијом.

То је подручје на коме су деловали Војвода Петар Мрко-

њић, Васо Пелагић и Петар Кочић, сви гледајући на Србију, а са кога је никао и Гаврило Принцип.

То је подручје које је дало толике политичке процесе под Аустријом: приједорски процес, процес »Отаџбине« Петра Кочића и Васе Кондића, процес »Барут мирише«, шпијунски процес Драгољуба Кесића и Тоде Поповића, ђачки процес »Југославија« и најпосле »Бањалучки велеиздајнички процес«, а сви су ти процеси покретани ради веза са Србијом.

То је подручје које је дало Србији 8.000 добровољаца у светскоме рату.

То је подручје са кога је 27 новембра 1918 године проглашено безусловно и дефинитивно сједињење с Краљевином Србијом.

То је подручје на коме данас живи 700.000 Срба православних, и чине округло 60% свега становништва, које и данас гледа на Београд, и од њега очекује решење свога питања и свог положаја.

Мени ови моменти изгледају много одлучнији за утврђивање подручја и припадности Врбаске бановине, него оне неодредене »историјске границе« које су познате само по титулама некадање властеле, која је, по тадањој моди, настојала да у те титуле меће и подручја и земље, у које ти носиоци великих и другачијих титула једва ако су кад и повирили.

Мени ови моменти, који показују велику отпорну снагу, здрав национални живот и неодољиву тежњу за слободом, изгледају далеко претежнији и одлучнији него и оне »историјске границе«, које су постављали туђинци — освајачи, Турци и Аустријанци, према својим политичким рачунима и комбинацијама.

О оним првим, **титуларним**, историјским границама у народу нема већ одавна никакве традиције, — а што се тиче ових других, **освајачких**, народ се на Крајини против њих борио по цену живота својих најбољих синова и толику крв пролевао да их раскине и брише, јер су га у њих стезали само његови душмани и освајачи, и одвајали од његове браће.*

* ПРОГЛАС НАРОДУ БОСНЕ

од 20 августа 1876.

(Завршетак)

»У име тога нашег великог савезника Бога, ми васколике вође устаничких чета босанских, данас једини законити претставници српске земље Босне, послјеге толиког чекања и без наде на икакву помоћ, рјешавамо: да од данас за навијек кидамо са нехришћанском владом цариградском и желећи с браћом нашом Србима дијелити судбину, па ма каква она била, проглашавамо: да се домовина наша Босна присајужава Србији, законитом и првом прејамнику државе старих наших краљева и царева и проглашавамо нашим наследним господином књаза српског Милана М. Обреновића IV!«

»Живио нам наш народ српски!«

»Живио господар наш књаз Милан М. Обреновић IV!«

»Живила наша државна влада у нашој престоници Београду!«

20 јуна 1876.

Војводе и поглавари васколиких босанских устаника: Војвода Голуб Бабић, поп Ђоко Каран, поп Илија Билбија, Симо Чавка, Широ Скакић, Стојан Митраковић, Триво Амелица, Мића Тркуља, Павло Бабић, Лука Поповић, Перо

ПОЛОЖАЈ, ГЕОГРАФСКЕ ГРАНИЦЕ И НАСЕЉА

Према северу омеђена реком Савом, Врбаска бановина је тако од природе везана са средиштем државе, Београдом; од Славоније је одељена, али ипак не стцепљена од тамошњих српских насеља. На западу ослоњена на Хрватску, али све на чисто српска насеља у Банији, на Кордуну и Лици.

Становништво је у тим пограничним крајевима у новском и дворском срезу, у деловима крупског и бихаћког среза, у целом петровачком срезу апсолутно истоветно са становништвом у пограничним срезовима Кордуна, Баније и Лике; исти елементи, исти обичаји, иста ношња и све.

На југозападу, све до надомак мора, Врб. бановина се ослања на српска насеља у Далмацији, на кнински срез у коме од 60.465 становника има 32.020 и бенковачки у коме од 59.790 има 31.954 Срба православних. И та насеља српска иду све до Шибеника, који се систематски занемарује на корист Сплита. И ту је опет исти елемент као у срезовима граховском, гламочком и мркоњићком, те делу јајачког среза.

Од централне Босне и Сарајева Врбаска бановина је **потпуно растављена** Влашићем и његовим обронцима.

Југозападни и западни део бановине је планински, док је северни и североисточни део равница — савска долина и долина река Уне, Врбаса и Босне, раздељене планинама Козаром између Уне и Врбаса, а Мотајицом између Врбаса и Босне.

Насељеност: Врбаска бановина данас им преко 1,200.000 становника, тако да је по броју житеља оставила иза себе не само Приморску и Зетску, него и Дравску бановину. Од тога је преко 700.000 Срба православних, око 300.000 муслимана и око 170.000 Хрвата католика. Срби су у планинским деловима где досижу местимце преко 80%, у граховском срезу 94.36%, у гламочком 80.09%, мркоњићком 81.41%, али и у Поуњу: дворски срез 88.24%, дубички 84.89%, новски 79.24% ст., а тако и у до-

Ковачевић, Петар Зељковић, Стојан Вашелић, Васиљ Марић, Јово Вукобрад, Марко Баић, поп Давид Грубер, Вид Милановић, Ђоко Деспотовић, Вучен Миљун, Јован Кнежевић, Вид Бурић, поп Јован Пећанац, Петар Ерцег, Никола Баковић, Милан Ковачевић, Тодор Неваковић, Илија Шевић, Никола Медић, Никола Ђулибрк, Сава Ђуричић, Јово Шарац, Јово Мркић, Перо Дошеновић, Лука Богдановић, Остоја Вејновић, Ристо Дукић, Шпиро Вулин, Никола Штрабац, Јово Карац, Перо Гачић, Симо Давидевић, Тејо Ерцег, Тривун Бундало, Јово Мајкић, Шпиро Сладојевић, Стојан Дамјановић, Обрад Карац, Бојан Вујатовић, Станко Кременац, Лазо Дробац, Јован Грбић, Симо Умичевић, Миладин Станић, Сава Адамовић, поп Стеван Поповић, Марко Бајалица, Деспот Стулар, Пале Николић, Остоја Олача, Перо Бабић, Лука Брдар, Раде Поповић, Марко Белајлица, Деспот Деспотовић, Нине Карлица, Миле Брлић, Димитрије Пљаквић, поп Тривун Станишљевић, Дане Видовић, Јово Митраковић, Ђорђе Јовановић, Ристо Јејић, Гавро Дејановић, Нико Галоња, Ј. Шмитран.

ПРОКЛАМАЦИЈА

од 27 новембра 1918

Целокупни народ Босне и Херцеговине, без разлике вјере, свечано изјављује, да Босна и Херцеговина нијесу од стране народа Босне и Херцеговине, нити од стране Краљевине Србије никада признате аустро-угарским покрајинама, него их је монархија поред свих протеста Србије и народа ове земље само

лини савској и врбаској све до долине реке Босне, где су претежно католици и муслимани. Муслимани, поред градова где су претежно настањени, имају своја неколика компактна насеља: у казинском срезу, делу крупског, делу бихаћког, тешанског, добојског и грачаничког. Католици Хрвати су у дервентском и градачачком срезу — долина Босне, те нешто у јајачком срезу и околици Бање Луке.

Тај положај и та компактност српских маса били су разлог занемаривања Бос. Крајине под турском, под аустријском, па, изгледа, и под нашом управом у слободној држави.

Аустрија је учила компактност српских маса на Крајини, па је хтела да их одвоји од осталих српских крајева, а онда да их прореди. У томе смеру учинила је много.

1. Обуставила је изграђивање трансбалканске пруге, за коју је барон Хирш био добио концесију од султана Абдул-Азиса, и већ две године пре окупације био је израдио крак од Сиска до Бање Луке. Том би пругом нормалног колосека била Бос. Крајина везана са српским источним земљама и крајевима. Да то спречи, Аустрија је после окупације цео систем жељезничке мреже пребацила на другу страну, у средњу Босну, и поставила га у другом смеру, од севера према југу, и на другој основи. Она је провела пругу од Бос. Брода према Сарајеву, све кроз католичка и муслиманска насеља, а онда исто тако од Сарајева преко Мостара према Јадранском мору. (Тако данас ради и наша држава у задње две-три године са индустријализацијом земље, и у стопу иде тим путем и као да копира Аустрија и њене планове).

2. На самој Крајини Аустрија је ударила две три смернице да српски елеменат прореди:

а) Пругу Бања Лука — Добрљин, коју су изградили француски инжињери под турском владом, прогласила је за *Militär-Bahn*, и ставила под војну управу, под којом је та пруга била

силном у својој власти држала, а њој право су припадале само Србији, што је и читав културни свијет приликом анексионе кризе и признао.

Пошто је ова аустро-угарска сила мишицом храбре српске војске и њених великих савезника уклоњена, то народ Босне и Херцеговине својом сувереном вољом успоставља опет право на своје мјесто и проглашује, да се данашњим даном вољом народа Босна и Херцеговина сматра саставним и нераздржљивим дијелом Краљевине Србије, те да се подергава једино власти

КРАЉА ПЕТРА I. КАРАЂОРЂЕВИЋА И ЊЕГОВОЈ ВЛАДИ У БЕОГРАДУ,

а да све остале власти од данашњег дана престају у своје име дјеловати, него само у име Краљевске владе Краљевине Србије, у колико она ту власт на њих пренесе.

Уједно изјављује, да стоји на становишту да је наш народ јединствен народ са српским, хрватским и словеначким именом, те тражи, да се тај читав народ окупи у једној јединственој држави под владом

Петра I. Карађорђевића

у којој му се држави мора осигурати потпуна равноправност, једнакост и светост свију трих имена и свију трију вјера нашег народа.

ОДБОР НАРОДНОГ ВИЈЕЋА
(потписи чланова)

за све време окупације, па и после анексије, све до пропасти Аустрије. У дирекцији је било од 100 чиновника и намештеника три Србина, и то један архивар, други помоћни магацинер и трећи помоћни писар.

б) На главној цести Бања Лука — Бос. Градишка, која је била такођер изграђена под турском управом, у једном, и Бања Лука — Прњавор — Дервента у другом, смеру колонизирано је преко 30.000 странаца колониста:

у бањолучки срез су насељени Талијани — Фурландери и Немци из Рајха, у градишки срез Немци из Рајха — Хановер и Баварска, а има и Холандеза.

Ти Немци су запосели најплодније крајеве — житницу Крајине, Лијевче-поље, док су наши људи и у самом бањолучком срезу остали по стенама и гудурама, где ништа не може да роди, јер нема ни хумуса ни воде. У прњаворском и српском делу дервентског среза насељени су претежно Пољаци, затим Украјинци, Немци, Маџари и нешто мало Чеха. У своје време било је у некад чисто српском прњаворском срезу око 22.000 колониста.

Запостављање на пољу народног просвећивања нарочито је било у програму Аустро-угарске управе.

Поред нерешеног аграрног питања, које је, углавном, тиштало Србе православне, јер је од сеоског живља под кметством било 82% Срба, Аустрија је нарочито и систематски настојала да српско житељство просветно заостане. Срби су се томе довијали тиме да су сами о свом трошку подизали и издржавали своје српске школе и своје учитеље. Али њима се користио само град, а српски живаљ је био углавном на селу. Аустрија је за варош понешто и учинила. Подигла је бар основне школе за чиновничку децу и за остале вероисповести, али на селима, нарочито оним где је претежно српско житељство, није учињено ништа. Само два-три примера: у бос. новском срезу за 40 година није аустр. управа на селу подигла ни једне једине основне школе, али у томе је срезу 80% Срба и 16% муслимана; у бос. дубичком срезу је на селу подигла за тих 40 година једва једну једину основну школу, јер је и у томе срезу 85% Срба и 9% муслимана. Али је зато у Бос. Новом држала жандармеријски вод са 12 жандармеријских касарна, свака са по десетину жандарма. Није тако поступала ни на Крајини са свим срезовима. У дервентском срезу је н. пр. подигла 15 сеоских основних школа. Али у томе је срезу Срба православних само 35.56%

Исто је тако са средњим школама:

У Сарајеву је подигла велику гимназију, мушку учитељску школу, женску учитељску школу, средњу техничку школу, реалку, нижу војну школу, трговачку академију, трговачку школу, шеријатску школу итд., у Мостару је подигла велику гимназију, у Тузли велику гимназију, на Широком Бријегу францезавачку гимназију, у Травнику исусовачку велику гимназију, у Високом шесторазредну францезавачку гимназију, у Ливну, Брч-

ком, Мостару, Бијељини и Требињу трговачке школе, у Рељеву богословију, у Сарајеву католичко богословско семениште.

То је све на једној половици окупиране територије, на оној где су Срби у мањини. На оној другој, која данас чини подручје Врбаске бановине, где је око 60% Срба, била је до 1911 год. само једна једина средња школа, реалка у Бањој Луци, и то основана школске године 1895—1896, тек 17 година по окупацији. И у ту су школу ишла углавном чиновничка деца. Стога су рударски чиновници и сад претежно странци. Нешто пред рат основане су још ниже гимназије у Бихаћу и у Дервенти, опет где су Срби у мањини.

Дакле, на једној половици, на подручју где су настањени претежно католици и муслимани, била је до пред рат двадесет и једна средња школа, а на другој, где су претежно Срби православни, једна једина, па и та подигнута са закашњењем од седамнаест година.

Интересантно је да на подручју данашње Врбаске бановине није до пред сам рат аустријска управа подигла ни једне једине ни трговачке, ни ниже техничке, ни занатске школе, и да су деца са Крајине ишла у трговачку школу у Брчко, у Сарајево, па чак и у Земун, разуме се, само деца имућнијих родитеља. Пред рат је подигла трговачку школу у Бихаћу, са цигла два учитеља и без директора.

Разумљиво је стога свега зашто је и данданас на подручју Врбаске бановине 72.6% неписмених, а кад се одбију градови, тај се проценат пење у неким крајевима и преко 80%, и то углавном међу српским елементом. — И данданас има у Врбаској бановини 118.974 деце способне за школу, а не могу да је похађају, јер нема ни основних школа.

Врбаска бановина, у поређењу нпр. са Словенијом, треба још равних 150 година да постигне данашње стање Словеније у основној настави, ако би ишли досадашњим ходом.

После Ослобођења није учињено све до образовања Врбаске бановине скоро ништа да се то стање исправи.

Дошле су партије, и партијски људи и донесоше и партијски живот. Од Крајине су се тражили само гласови, тражило се исверење, ваљало је државу спасавати. И Крајина је давала. На њој су се кандидовали сви прваци свих партија. Али нико да погледа на Крајину и њено стање, да јој помогне и да је придигне. За првих десет година слободног живота једва ако се дигло десетак основних школа, довршен је онај крак пруге од Крупе до Бихаћа, око 30 км, који је Аустрија за време рата била почела, и подигнут је понтонски мост на Сави, који ваља растварати кадгод која лађа има да прође, који ваља склањати кад се Сава почне ледити, и који ваља стално крпити.

То су, изгледа, све тековине за првих десет година слободног живота.

ОБРАЗОВАЊЕ ВРБАСКЕ БАНОВИНЕ И ЊЕНА ИЗГРАДЊА

И требало је да дође шесто-јануарски режим, да се формира Врбаска бановина, па да се нешто у њој и за њу учини.

Врбаској бановини се и то спочитава, што је створена под режимом диктатуре. Као да су Турска и Аустро-Угарска, које су стезале Србе у границе Босне и Херцеговине и делиле их од остале браће, биле неке демократије. То јој спочитавају суседи, и они то чине, како велe, у име демократије. Ја не знам колико ко данас има права да говори испред демократије. Ја се бојим да многи данас не желе да, под плаштом демократије, српске победе, стечене толиким жртвама и толиком српском крви, двадесет година после Ослобођења, једном дефетистичком политиком ретроактивно, с повратном снагом, претворе у пораз, и успоставе раније стање, неки *status Quo ante*, као што Немци чине горе на северу. Само би они што то хоће требали да знају, прво да они нису Немци, и друго да наше Ослобођење није стечено за зеленим столом, већ на бојноме пољу и потоцима наше крви.

А што се тиче приговора који се у име демократије чини Врбаској бановини, ја бих ту, иако сам убеђени демократа, учинио једну малу коректуру. Све ми се чини да је правилније ставити тај приговор у име Врбаске бановине демократији: што то није она учинила, што она није образовала Врбаску бановину, и што то није учињено пуно раније, већ је пропуштено више од десет драгоцених година. Можда би онда многе ствари друкчије изгледале.

То је тражио један од основних принципа демократије, принцип једнакости. Јер се само од себе намеће питање: Зар смо ми једнаки кад у Врбаској бановини имамо 118.974 деце спосебне за школу, а без школе, без најосновније наставе, без писмености, док други, само нешто даље од нас, у истој држави, ништа јачи од нас него далеко мањи по пространству земље, на сад слабији по броју житељства, као и по својим жртвама, датим за овај заједнички дом, имају могућности да свако своје дете и у најзабаченијим селу школују, имају толике средње школе да могу пола земље задовољити, имају свој универзитет итд. итд. и опет вечито нешто траже, и вечито добивају.* Неће то бити једнакост. Још нало па на Крајини неће бити Крајишника на виднијем положају ни у државној ни у бановинској служби. За Крајишнике ће остати само цапин, да њиме униште још и онај остатак својих шума, и рударска лампа, да с њом из мајке земље ваде комад сува леба за се и за своју децу. Све друге службе биће за оне друге, којима је ова заједничка држава пружила могућности да се школују, док нама то није дала.

По формирању бановине је учињено релативно много. Око две стотине сеоских основних школа, уређење путева, артерски бунареви, пољопривредна школа, три пољопривредне станице, етнографски музеј, позориште итд. Од Бање Луке, која је била паланка, почео је да се изграђује град. Уколико није све добро, има да се уважи недостатак радника и средстава. Један

* Држава је ове године предвидела у свом буџету за Универзитет у Љубљани, који служи само Словенцима, 28 милиона Динара, а цео наш бановински буџет износи 39 милиона Динара.

професор са Сорбоне, који је 1933 прошао Врбаску бановину, рече ми да Југославија као да хоће у Бањој Луци да покаже своју конструктивну моћ. Нажалост, то је био само почетак на коме се стало.

Тај период није трајао ни три године. Већ друге године долази криза, пресушују средства, више није имало с чим да се ради.

ПРИГОВОРИ ДА ЈЕ ВРБАСКА БАНОВИНА ПАСИВНА

Врбаској се бановини одмах по њеном формирању стало приговарати да је пасивна и да је стога треба укинути.

Ако погледамо с које су стране долазили ти приговори, видећемо да су ти приговори били углавном из Загреба и Сарајева. На те приговоре ја бих поставио само ова питања:

Зашто смо пасивни ?

Па треба ли нас побити ако смо пасивни ?

Хоће ли нас неко од њих примити на свој буџет да нас подигне и припомогне ?

Зашто тај приговор не чине нпр. Приморској бановини ?

И како је то логично да се иза тога приговора крије, а каткад и отворено поставља одмах и захтев на крајеве Врбаске бановине, ако не и целу бановину ? Пасивна је, дајте је нама! Тако веле и Загреб и Сарајево.

Изгледа да се тај приговор и поставља само зато да се њиме оправда онај захтев.

Али није Врбаска бановина пасивна, него је начињена пасивном, а на корист баш оних који јој приговарају да је пасивна. Они су је и учинили пасивном.

Ево доказа:

Богатство Врбаске бановине су чиниле, па и данас чине, њене шуме и њене руде. По шумама она долази на прво место у држави са 47.2% шумског тла. То је стање, додуше, данас много друкчије, јер су многе шуме и исечене и опустошене, али Врбаска бановина по свом шумском тлу и данас је на првом месту у држави. Те шуме нису ни приватне ни самоуправне, као што су у Хрватској или Словенији, него су државне, а државне су стога што су тако узимане под турском, под аустријском, па тако и под нашом државном управом, јер ни до данас није решено питање издвајања мера и балталика, нити се ко сети да што издвоји за самоуправе — општинску и бановинску, да се и њима некако омогући живот. И док приходе својих шума други крајеви претежно задржавају за се, или их не дају, Бос. Крајина их даје у државну касу, да користи од њих види и богата Војводина, и плодни Срем, и напредна Словенија, и сви други крајеви. Исто је тако и са рудним богатством Бос. Крајине, на којој лежи и највећи наш рудник Љубија.

Не спомињем да се крајишке шуме исекоше, а да их нико не пошумљава.

Па не само то, него су управе тих шумских и рударских предузећа која искоришћавају то једино природно богатство

Крајине односене са подручја Врбаске бановине и пренесене у оне крајеве са којих се стално говори да је Врбаска бановина пасивна и да је треба укинути.

»Шипад«, највеће предузеће шумске индустрије у нашој земљи, а једно од највећих у Средњој Европи, простире се и црпи све своје сировине искључиво са Врбаске бановине. Његово подручје протеже се с краја на крај бановине, од Добрљина па до Книна. Али седиште и управа није на подручју бановине с које црпи сировине, и на којој предузеће лежи, већ далеко изван тога подручја — у Сарајеву. У управи је пре две године било 57 чиновника и намештеника, данас их са Целулозом има преко стотину. Значи да предузеће издржава сто породица у Сарајеву. Све трговачке, банковне и друге пословне операције одвијају се у Сарајеву, које је, само благодаречи »Шипаду«, постало средиште дрвне индустрије у целој земљи. У њему се одвијају све операције и трансакције, у њему се врше све набавке за предузеће, које дају посла трговини, занатству, банкарству, а онда и самоуправним финансијама потребне приходе. Од 1924 г. тражи Крајина да се седиште управе »Шипада« пренесе на подручје Врбаске бановине, одакле предузеће црпи сву потребну грађу, чије шуме већ пола века искоришћује. Најпре је то тражио Привредни одбор Крајине, онда Трговинско-индустријска и Занатска комора и банска већа Врбаске бановине на свим својим заседањима, у својим резолуцијама, које су потписивали врбаски банови. Али је све било узалуд. Некад се обећавало, после је било речено, да ће држава преузети редовну управу и централу пренети у Београд, док није прошле године донесено решење да се »Шипад« спаја са »Кривајом« и »Дурмитором« са седиштем у Сарајеву. На тај начин су на рачун »Шипада« пребачена та два, разним спекулацијама упропаштена предузећа, а Сарајеву на тој основи обезбеђено средиште дрвне трговине, најважније у свој држави.

Слично је било са »Целулозом« у Дрвару која је ту имала и своје седиште, све до прошле године, кад је пренесено у Сарајево и »Целулоза« припојена »Шипаду«.

Прошле године је створен и железни комбинат са Зеницом, као центром железне индустрије, а Сарајевом као седиштем, и у тај комбинат је уврштена Љубија, највећи наш железни рудник. Тако да ће се са Крајине извозити рудача на друго подручје, у другу бановину, преко 270 км. далеко, да се тамо прерађује, и да наш крајишки ни радник, ни трговац, ни индустријалац не имадне посла ни користи, као ни наше самоуправне финансије.

Сва тако предузећа дрвне и рударске индустрије којима држава управља пренесена су са подручја Врбаске бановине у Сарајево и његову околицу

Није много друкчије ни са приватним предузећима:

Југословенска дестилација дрва Теслић, такођер једно велико индустријско предузеће, које све лежи на подручју Врба-

ске бановине и црпи из ње све потребне сировине, има своју управу и своје седиште у Загребу.

Југосл. д. д. за трговину дрва, Бос. Крупа, седиште у Загребу;

Книнска индустрија дрва д. д. Буковача, срез Бос. Петровац, седиште у Загребу;

Нашичка творница танина и паропила д. д. Гор. Подградци, Бос. Градишка, седиште у Загребу;

Пансини Браћа, пилана Доњи Вакуф — седиште Сарајево; Угар шумска индустрија д. д. Доњи Вакуф, седиште Турбе — Трвник;

Р. Турчића синови, Бос. Кобаш, срез Прњавор — седиште Загреб;

И остала индустрија:

Југосл. Стандард Вакуум Ојл Комп. Бос. Брод — седиште Загреб;

»Сана« д. д. за индустрију гипса и уметног гнојива Благај — Бос Нови — седиште Загреб;

»Доберљин« угљенокопно и рударско д. д. Доберљин, седиште Загреб;

»Адриа-боксит« угљенокоп у Дрвару, седиште Сплит;

»Далмација-боксит« Бос. Крупа — седиште Сплит;

»Гирсдал« рударско удружење Баљевац, срез Бихаћ, седиште Загреб;

»Крањска индустријска дружба« Ракелићи, срез Приједор, седиште Јасенице.

Осим малих пилана, које су при овој задњој кризи испропадале, свега два већа индустријска предузећа у Врбаској бановини имају у њој и своје седиште: Боснабоа у Бањој Луци и Електробосна у Јајцу, па и та два имају своје матице вани, Боснабоа Експлоатацију у Загребу, а Електробосна у Братислави. У њиховим управама нема него код Боснабоа један члан са подручја Врбаске бановине, а у Електробосни нико. Ту су неколика члана из Сарајева, а остало у туђини.

И кад се питамо, како то и Загреб, од некад мирног пензионерског града, и Сарајево од сиромашног административног центра Босне, преко ноћи постадоше трговачки и индустријски центри, најјачи у земљи, онда ћемо видети да је то било и на туђи рачун, добрим делом на рачун »пасивне« Врбаске бановине.

Стога, кад би се привредни радиус и Загреба и Сарајева свео на њихова истинска подручја, кад би се Врбаској бановини дало оно што је њено, иако дозлабога исцрпљено и опустошено, онда би ми можда за који децениј питали ко је пасиван.

Врбаска бановина није ни административно изграђена, све је у почетку. На њено подручје је пренесена само политичка и финансијска државна администрација, нешто шумске, а много је тога још остало. Да наведем само два примера:

Дирекција пошта обећаје се Бањој Луци већ седам година, и кад смо тешка срца отцепљени од Сарајева, онда су нас подвргли под Сплит. То је пуно горе него кад би Љубљану метнули под београдску дирекцију. Јер од Љубљане до Београда има 570 км. а од Бање Луке до Сплита 645 км. и то преко личке пруге коју сваке зиме завеје снег.

А шта би рекла браћа Словенци кад би неко пренео њихову дирекцију из Љубљане у Београд?

И сваких избора нам се обећаје да ће се подићи у Бањој Луци дирекција пошта, само је ми још не видесмо.

Исто је тако са апелационим судом. Ми и данас, са 30 среских судова и три велика окружна суда на подручју Врбаске бановине, потпадамо под Апелациони суд у Сарајеву. Пре седам година обећао је тадањи министар правде, јавно, и у Скупштини и у Сенату, да ће образовати апелациони суд у Бањој Луци, чим се образују срески и окружни судови у Србији и Црној Гори, али од тада се изменило десетак министара правде, а ми апелације не добисмо.

Онима из Бихаћа ваља прећи 565 км., а нама из Бање Луке 548 км, и председати једном у Бос. Новом, други пут у Суњи и трећи пут у Броду, прелазити један део Врбаске, велик део Савске и пола Дринске бановине, док дођемо до своје апелације. За 58 км. би ближе било онима из Марибора долазити у Београд, кад би им апелација била у Београду, него што је онима из Бихаћа или Бање Луке у Сарајеву. А шта би рекли они из Марибора кад би неко предложио да им апелација буде у Београду?

Стога већ одавно Хрвати адвокати покрећу питање да се окружни судови у Врбаској бановини подреде Апелационом суду у Загребу, који је Бањој Луци за 337 км. ближе него Сарајево.

Тако је и на многим другим подручјима:

На територији Врбаске бановине с толиким рудним богатством нема ниједне рударске ни школе ни управне власти, ни инспекције, а имају је друге бановине, као нпр. Приморска, где рударство није ништа јаче него код нас. Врбаска бановина потпада под Рударску дирекцију у Сарајеву, а у неким стварима под рударско сатништво у Загребу.

Иако је најбогатија шумом, Врбаска бановина нема ни једне шумарске школе. Наш човек са Крајине не може бити више ни лугар, јер ваља да сврши лугарску школу, а има их свега две у земљи, једна у Марибору, а друга у Сарајеву. И сад замислите како би брат Словенац гледао нашег Крајишника Србина кад би дошао у његову Словенију да му његову шуму чува, а наш ће Крајишник морати трпети брата Словнца, јер он сам **неће бити школован** да чува ону исту шуму, у којој су и за коју су и он и његови прећи толику крв пролили и животе своје залагали, као што није школован да буде, не начелник банске управе, ни шеф стсека или инспектор, него ни жандарм ни финанси. Данас су и ти позиви за њ недокучиви!

Врбаска бановина не само да се више не изграђује, него

се са ње у задње три године све односи, њени се темељи озбиљно поткопавају:

Са ње је однесен дефинитивно »Шипад«, »Целулоза« и »Љубија«.

Од ње је отцепљен испод компетенције Окружног уреда за осигурање радника цео источни део и подложен Тузли.

Од Врбаске шумске дирекције отцепљен је такођер њен источни део до под саму Бању Луку и припојен тузланској дирекцији, итд., итд.

БАЊА ЛУКА КАО СРЕДИШТЕ ВРБАСКЕ БАНОВИНЕ

Они исти који су оспоравали и који и данас оспоравају право на живот Врбаској бановини, оспоравају га и Бањој Луци као њеном средишту. Нема она, веле, права ни услова за живот; тај крај спада под утицајну сферу Загреба и Сарајева.

Није то тако, није ни по прошлости на коју се они позивају.

Већ у прво време Турци су, дотамало по освајању Босне, пренели седиште своје власти у овим крајевима у Бању Луку, која постаје седиште беглербега, доцније названог везирлука босанског. Из ње се управљало од Дунава па до Сплита и од Удбине до Косовске Митровице. Али кад је турска власт стала да опада, и кад су Маџари и Аустријанци стали да, с времена на време, прелазе и Саву, и проваљују дубоко у унутрашњост пашалука, Бања Лука је постала исувише изложена, па је седиште бос. везира пренесено у Травник, где је остало све до под конач турске власти у овим крајевима до 1850 год., кад је под Омерпашом Латасом пренесено у Сарајево.

Али с оних истих разлога, с којих је аустријска управа запостављала Бос. Крајину, запостављала је и Бању Луку. Јер док је у Загребу под Куеном могао да се слободно шири франковлук, а у Сарајеву Калајев бошњаклук; док је и један и други у оним срединама могао да ухвати корена, крајишка средина је одисала једним другим духом, оним из 1876 г. И створити од Бање Луке културни центар, значило би за Аустрију дати тој средини и томе духу израза, значило је радити против себе саме.

Ето, зато је аустријска управа тек 1895 г., седамнаест година после окупације, отворила у Бањој Луци прву средњу школу. А ваља знати да су Срби још 1866 г. имали у Бањој Луци своју средњу школу — богословију Васе Пелагића.

И на тој једној средњој школи остала је цела Крајина све до 1911 год., док је у Сарајеву самом аустријска управа подигла десет средњих школа, музеј за цео Балкан, толике репрезентативне зграде за своју политичку, судску и финансијску администрацију, војне објекте итд., итд. са Илицом, Бутмиром као местима за дистракцију њене високе господе.

Немамо ништа против Сарајева, само констатујемо чињеницу да је од Сарајева свим силама вештачки стваран један центар који ће бити и национално и политички безбојан, који ће бити поуздан носилац бошњаклука, а који ће пред страним

светом приказивати Аустрију као културтрегерску силу. И док је она од Сарајева створила један европски град, али без националне боје и без духа, Бања Лука је остала обична паланка, у којој чак за четрдесет година није подигла зграде ни за окружно начелство, ни за управу полиције итд., све је то било смештено, све до образовања Врбаске бановине, у приватним кућама. Војска је и дан данас, па и официрски дом, у баракама, подигнутим одмах иза окупације, или у турским касарнама крај Врбаса. Бања Лука је била кажњена ради њене прошлости и њеног националног духа.

Још само једну паралелу између Сарајева и Бање Луке. Ми, наглашавам, немамо ништа против Сарајева, само, пручени прошлошћу, желимо да будемо што даље од њега.

Сарајево је 1931 године имало 78.173 становника и то: 29.649 муслимана, — како »Обзор« вели Хрвата муслимана, неки веде да је у задње три године из Санџака и Црне Горе досељено близу 10.000, и Хрвата-католика 21.372, а Срба правосл. од свега становништва, од 78.173 душа, нема више него 18.630, тако да према муслиманима и католицима потпуно и исчезавају. Околица која алиментира Сарајево својим житељством јесте Средња Босна и западна Херцеговина, везане железничким пругама према Броду, Травнику и Мостару. Травник, Зеница, Вареш, Високо, Фојница, Крешево, Коњиц итд., све католичка и муслиманска места, одлевају своје становништво у Сарајево, где налази посла и боље услове за живот. Тако ће размер становништва Сарајева стално остати исти, Срби ће и у будућности бити у незнатном броју, у мањини и према Хрватима и према муслиманима и у једном подређеном положају. Данас су, двадесет година по Ослобођењу, ипак у врло тешком положају. А Сарајево има да буде привредни и културни центар који ће да даје смер, тон и дух свему народном животу целе покрајине.

Какав смер, какав тон и какав дух може да даје данашње Сарајево? Ево само једног примера:

У Сарајеву, данас центру Дринске бановине, у којој је претежна већина Срба — православних, не излази ни један једини политички лист ћирилицом штампан, али зато излазе три муслиманска политичка листа, сва три латиницом, сва три на програму аутономије Босне и Херцеговине, сва три, ако не баш протусрпска, свакако несрпска. **Крајина са тим и таким средиштем, и поред своје прошлости, и поред свих својих подвига и жртава и поред 760.000 Срба, не би никад дошла до свег изражаја.**

Напротив, Бања Лука, откако је постала средиште бановине, све се више и по сразмеру свог житељства примиче ономе размеру који има и бановина. Већ данас у Бањој Луци Срби имају релативну већину. Временом ће имати и апсолутну. И, ако се придигне, да постане једно веће културно средиште, као што и треба, она ће сјати својим сопственим светлом и обасјавати цело ово подручје на коме живи око 1,200.000 Срба православних. Стога је, изгледа, и нападају, стога је занемарују...

РАЗЛОЗИ С КОЈИХ СЕ НАПАДА ВРБАСКА БАНОВИНА И БАЊА ЛУКА КАО ЊЕНО СРЕДИШТЕ ПРИВРЕДНЕ СУ И НАЦИОНАЛНО - ПОЛИТИЧКЕ ПРИРОДЕ

Разлоге привредне нарави изнео сам раније кад сам набројао привредна предузећа, која имају своја седишта, било у Загребу, било у Сарајеву, а у новије време и у Сплиту, и која искоришћују природна богатства Врбаске бановине уз сталне повике: »Она је пасивна! Она не треба ни да постоји!«

Осврнућу се кратко на национално - политичке разлоге.

Ако погледате на географску карту Југославије и посмотрите положај Врбаске бановине, а узмете статистичке податке о насељима суседних срезова у Славонији, Кордуну, Банији и Лици, те северној Далмацији, онда ћете видети да компактна српска насеља иду од мађарске границе, испод самог Загреба, па до Шибеника и да, ослоњена на Србе у Врбаској бановини, окупљају око 1,200.000 Срба, а зна се да је природни прираштај тих крајева најјачи у свој држави, да је то један живи зид који одваја Хрвате са севера од оних у Средњој Босни и Западној Херцеговини, у Средњој и Јужној Далмацији, и који се опире стварању Велике Хрватске изван оквира ове државе и отцепљењу толиког броја српског житељства у Хрватској, Босни и Далмацији, од осталих Срба, као што на другој страни Хрвати, окупљени у збијеним насељима у Средњој Босни, у Херцеговини, и Средњој и Јужној Далмацији, одвајају ове исте Србе од Србије и Црне Горе и прече стварање Велике Србије.

Та територијална подручја, тај геополитички положај и тај етнографски сплет чине нужност Југославије, све и кад Срби и Хрвати и не би били један народ, све и да нема за њен опстанак и других, историјских, политичких, економских итд. разлога.

Ево само једног од тих других разлога:

Наша дуга обала на Јадранском мору, ако хоћемо да остане у нашим рукама, мора имати своје залеђе етнички-национално, државно-политичко и економско — а то јој залеђе може дати само једна снажна југословенска држава. Сетимо се само Лондонског пакта од 1915 г.

Али да се вратимо на онај српски блок што сеже од границе Мађарске, па излази на Јадранско море.

Ова компактна маса од 1,200.000 Срба најозбиљнији је чинилац у хрватском питању. Јер хрватско питање, како мени изгледа, садржаје два захтева Хрвата: први иде за што ширим територијалним подручјем, а други тражи што већу власт и компетенцију за та хрватска подручја. Код екстремиста први захтев се односи на сва подручја где има Хрвата, а други иде до потпуне државне самосталности. Сувишно је да говорим да су ова два захтева у нужној овисности.

Хрватско питање, ако се узме у ширем опсегу, макар и не било потпуно по концепцији хрватских екстремиста, сукобљава се са једним неумитним чинбеником, са ових 1,200.000 Срба у

Врбаској бановини и ско ње. То је, како рекох, један живи зид, који из године у годину све више расте и постаје и виши и јачи. Овај зид не може се отклонити ни пробити природним путем, то данас увиђају сви, па **то ваља учинити вештачким — политичким путем.** У томе погледу имају данас две концепције.

Прва је да се Врбаска бановина подели, и да се бар један део — онај до Врбаса — **припоји Хрватској.** Ова концепција је, при стварању и одмах по стварању Врбаске бановине, и покретању хрватског питања, имала у Загребу врло много присталица. Ипак се у задње време увидело и у Загребу да би то мало тешко ишло, пошто би се томе опро не само народ у Врбаској бановини, него и Србија, јер би најпосле изишло да је Србија ушла у Светски рат, четири године пролевала крв својих најбољих синова, жртвовала и на коцку ставила и свој сопствени опстанак за стварање Велике Хрватске и потчињавање толиког броја Срба Загребу.

Дошло се онда на **другу политички добро смишљену и по нас Србе далеко опаснију концепцију и комбинацију: »враћање у историјске границе«, у смислу аутономије Босне,** у којој, по оним речима господе из редакције »Обзора«, Хрвати католици и Хрвати муслимани чине већину према Србима. Значи да Срби у тим крајевима имају опет да се носе са бошњаклуком на једној и франковлуком на другој страни или, што је највише у изгледу, са удруженим бошњаклуком и франковлуком. Поред једне Хрватске у сквиру, која би обухватила што шире границе, створила би се још једна Хрватска изван оквира, опет са својим државним правом итд., у којој би се ми Срби морали да боримо за опстанак, свеједно као да нисмо ни ослобођени.

Ту су се Велико-Хрвати нашли на истом гледишту са сарајевским аутономистима, који се од Ослобођења боре за аутономију Босне са Сарајевом као средиштем. Они је наглашавају у својој резолуцији од 1933 и узимају као темељ свој својој политици, они за њу и данас раде свим снагама. По њихове се захтеву и однеше сва природна богатства Врбаске бановине у Средњу Босну, где готово нема Срба.

Ако мало изближе посматрамо ту тежњу босанског аутономизма, и ако се осврнемо на прошлост Босне под турском влашћу, па чак и пре ње, онда ћемо видети да је **његова тежња слабљење централне државне власти,** која би се, *in ultima linea*, на концу концa имала свести на ништа, а све у ту сврху да снага и независност босанске господе буде што јача, њихов лични престиж што већи.

Та тенденција је врло карактеристична у Босни. **То је једна противдржавна тенденција која се, као црвена нит, провлачи кроз сву прошлост босанску.** Она је у средњем веку довела до потпуног партикуларизма и поцепаности националне снаге и била главни разлог онако срамног пада Босне у турске руке. И ако се упитамо зашто Босна, која ни по пространству, ни по броју житељства, ни по богатству, није заостајала за државом кнеза Лазара, зашто она не даде своје Косово, одговор је само

један: Зато што није имала своје ни националне ни државне мисли, као што је ни данас нема. Та је тенденција под турском власти најбоље изражена у покрету Хусеин-бега капетана Градашчевића — Змаја од Босне. Она је средином деветнаестог века приморала султана да на Босну пошаље Омер-пашу Латаса, да повеша и побије ско 10.000 незадовољника, и заведе на час ред. Она је домало иза тога опет довела до поновног безвлађа у Босни и најпосле до аустријске окупације.

Аустрија је ту тенденцију на свој начин искоришћавала у борби против Срба, па донекле и против Хрвата. Калај је на њој изграђивао свој бошњаклук.

Данас је тенденција аутономије Босне, да спет успостави границу на Дрини, и да нас одели од Србије. А Србија је и ушла у рат да ту границу брише, и да нас ослободи и уједини. Јасно је према томе, да је мисао аутономије Босне у потпуној и отвореној противности с нашом и националном и државном мисли. И разумљиво је стога што је у мисли Велике Хрватске нашла свога природног савезника. Оне се не разилазе по смеру, већ само по својој природи, јер док је мисао Велике Хрватске сва у романтици старе школе хрватског државног права, мисао аутономије Босне је потпуно реалистична, чак до бруталности.

Али да се вратимо на оне две концепције.

И једна и друга концепција претпоставља укидање Врбаске бановине.

Ми, међутим, ваља да будемо начисто: да су данас Срби немало једини истински носиоци и државне и југословенске мисли у овој земљи, а да остали, иако не сви, имају своје посебне политичке рачуне и концепције. А да се све те концепције, уколико су противне државној и југословенској мисли, онемогуће, да се захтеви Велико-Хрвата сведу на праву меру и на њихово природно подручје, да се онемогући и франковлук и бошњаклук, потребно је на овоме крају одржати и ојачати овај живи зид, потребно је окупити сво Срба што већ један век стоје под оружјем и чувају мртву стражу, потребно је одржати, придићи и изградити Врбаску бановину, а Бању Луку оспособити да буде снажан културни центар, који ће парализати утицај и Загреб и Сарајева, уколико би тај утицај био противан општој националној и државној идеји, и бити предстража Београда — као носиоца и државне и националне мисли. Кад то буде, и ти Велико-Хрвати ће, рачунајући са стварности, увидети да је само у јакој југословенској држави и њихова будућност.

Ми смо у Врбаској бановини данас свесни, да смо на свим пољима народног живота, и у привреди, и у просвети, и у свему, занемарени и заостали, и да је то не само стџа што смо морали да водимо једну дугу и тешку народну борбу са туђинском власти, најпре једном, па онда другом, већ и стога што су други о нама бригу водили, што се нама чак из Сарајева управљало. Најбољи је доказ за то тај, што се то исто стање продужило и под нашем народном управом преко десет година, и да се на свима пољима осетио напредак тек откако је образована Врбаска

бановина, и поред све слабе пажње која јој се из центра државе поклања, и поред свих неправда које јој се чине.

Изграђивање и придицање Врбаске бановине то је наш интерес овде, али то није и једино наш интерес, јер:

Врбаску бановину треба придићи и изградити зато што то тражи принцип једнакости, један од основних принципа демократије, јер се само тако може помоћи овај крај и ово живљење које броји преко 1,200.000 душа Срба, Хрвата и муслимана, и које се множи брже него и у једном другом крају;

Врбаску бановину треба придићи и изградити зато што то тражи национални интерес, пошто је овај крај у свој прошлости давао за националну ствар све што је могао: и у устанцима, и у велеиздајничким процесима, и у својим мушким изјавама у свим одлучним часовима, и у једном огромном броју добровољаца у прошлости рату, па ће и у будуће дати све за општу ствар кад то затреба;

Врбаску бановину треба придићи и изградити зато што то тражи и општи државни интерес, јер снажна Врбаска бановна сама по себи онемогућује све тежње које би ишле изван граница ове државе.

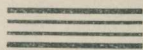
ДРЖАЊЕ БЕОГРАДА

Београд је, иако мало касно, учинио један подвиг кад је створио Врбаску бановину. Не потпуно, но ипак смишљен и велик. Али је онда, пред офанзивом загребачке штампе, стао на сред пута, да домало, пред захтевом Сарајева, стане узмицати. И Крајина с болом у души прати тај узмак и пита се и, управо, боји се, да нећемо ми на Крајини бити предмет поткусуривања и партијских рачуна и комбинација.

Крајина се боји да неће бити жртвована онима који не само што за ову државу никад ништа не дадоше, већ који су били у одлучном часу, за време борбе, с ону страну фронта, а који и данас само траже и узимају, а ништа не дају.

Ту Београд немало да не узмице и пред Загребом и, нарочито, пред Сарајевом.

Крајина се томе чуди, Крајина се боји, али Крајина још упире своје очи и верује у Београд, јер држи да његова ни национална ни државна мисија није завршена, нарочито према овим крајевима, што кроз столећа чувају мртву стражу, који су све дали што су могли за стварање Југославије, а који неједнако буде требало, све дати и за њено одржање.

Faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

ДЖУИРЕ БЕОЛУЛУ

Main body of faint, mirrored text on the page.

NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA REPUBLIKE SRPSKE

BANJA LUKA

ZZ

V 2751

323.1(497.6)

100227823

COBISS